

Aan: de leden van de vaste Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Van: Vereniging voor gereformeerd schoolonderwijs (VGS)
Plaats: Ridderkerk
Datum: 30 augustus 2019

Geachte commissieleden,

Hartelijk dank voor uw uitnodiging om deel te nemen aan het rondetafelgesprek op 4 september a.s. over artikel 23 van de Grondwet.

Als doel van die hoorzitting hebt u gesteld om antwoord te krijgen op de vraag hoe artikel 23 van de Grondwet in onze tijd past.

In dat kader zijn drie mogelijke gesprekpunten onderscheiden:

- 1) Wat moet behouden blijven in het huidige systeem?
- 2) Wat kan aanscherping gebruiken? Welke aanscherping?
- 3) Wat moet veranderd (en verbeterd) worden en op welke wijze (oplossingen)?

Op deze drie subvragen gaan wij in dit document beknopt in.

Ad 1) Wat moet behouden blijven in het huidige systeem?

De **vrijheid van onderwijs** die we in Nederland kennen met gelijke bekostiging van openbaar en bijzonder onderwijs, zoals vastgelegd in artikel 23 van de Grondwet, **is uniek** in de wereld. Het stelsel **faciliteert pluriformiteit en keuzevrijheid** en past daardoor perfect bij onze volksaard en geschiedenis. Vanouds staat Nederland immers bekend om zijn tolerantie jegens en ruimte voor minderheden. Vrijheid hebben veel Nederlanders hoog in hun vaandel.¹

Via artikel 23 geeft Nederland invulling aan het internationaal erkende recht op onderwijs en aan het recht van ouders om, zoals het Europees verdrag voor de rechten van de mens stelt, 'zich van die opvoeding en dat onderwijs te verzekeren, die overeenstemmen met hun eigen godsdienstige en filosofische overtuigingen'.

De onderwijsvrijheid heeft in de ruim 100 jaar sinds de Grondwetswijziging van 1917 veel goeds gebracht: zij heeft het onder meer mogelijk gemaakt dat miljoenen ouders hun kind(eren) naar scholen konden en kunnen sturen die passen bij hun opvattingen en opvoeding.

De opbrengst bestaat daarnaast uit kwalitatief goed onderwijs, een divers scholenaanbod, ruimte voor scholen om hun maatschappelijke opdracht vanuit hun eigen visie vorm te geven, een hoge mate van betrokkenheid bij het onderwijs et cetera. **Artikel 23 moet daarom wat ons betreft in zijn huidige vorm en formulering behouden blijven** (zie ook onder 2).

Ook anno 2019 voorzien de onderwijsvrijheid en het duale bestel nog volop in de behoeften van ouders en leerlingen. De meesten van hen kiezen bewust voor het bijzonder onderwijs, bleek recent uit onderzoek. En daarover zijn ze zeer tevreden.²

Specifieke elementen in het huidige systeem die behouden moeten blijven:

- Overheidsbekostiging van bijzonder onderwijs.

¹ Zie ook de SCP-publicatie "Denkend aan Nederland", pag. 5: 'Vrijheid geldt als grote gemene deler voor veel Nederlanders.'

https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2019/Denkend_aan_Nederland

² Zie dit onderzoek door TNS NIPO uit 2016 i.o.v. Verus en VGS:

<https://www.verus.nl/actueel/nieuws/ouders-erg-tevreden-over-nederlands-schoolaanbod>

- Overheid op afstand (beperkt tot stellen van deugdelijkheidseisen en toezicht op het stelsel), autonomie voor scholen t.a.v. stichting, richting en inrichting.
- Ruimte voor en recht op verschil: (bijzondere) scholen moeten, op grond van hun identiteit en visie, hun onderwijs kunnen inrichten zoals zij dat wensen (denk aan pedagogisch klimaat, bestuursvorm, onderwijsinhoud (leermiddelen), benoemingsbeleid, toelatingsbeleid), uiteraard binnen de grenzen die de wet stelt.

2) Wat kan aanscherping gebruiken? Welke aanscherping?

Om de onderwijsvrijheid bij de tijd te houden, is aanpassing van artikel 23 onzes inziens overbodig. De interpretatie van het grondwetsartikel is sinds 1917 namelijk dynamisch gebleken en kon steeds meebewegen met maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. Om het scholenaanbod bij de tijd te brengen en de aansluiting met de wensen van ouders te verbeteren, is het bijvoorbeeld mogelijk gebleken om binnen het raamwerk van artikel 23 GW te komen met de wet Meer ruimte voor nieuwe scholen. Eerder bleek het zelfs mogelijk om de samenwerkingsschool een wettelijke basis te geven. Die flexibiliteit toont de kracht van ons bestel aan.

Moet dan alles blijven zoals het nu is? Nee. **Vitaal onderwijs vraagt van onderwijsinstellingen om een duidelijke identiteit: waar staat de school voor?** Op de christelijk-reformatorische scholen in onze achterban is de christelijke identiteit springlevend. Die stempelt het pedagogisch klimaat en de didactische aanpak. Leerlingen, ouders, docenten, bestuurders en andere betrokkenen bij de school vinden elkaar in een gezamenlijke visie vanuit het christelijk geloof.

De blijvende opdracht voor de scholen in onze achterban is om hun identiteit waar te blijven maken. Maar dat geldt niet alleen voor christelijk-reformatorische scholen, maar ook voor ps-scholen, rooms-katholieke, Dalton et cetera.

Scholen bij wie de identiteit is vervaagd, zouden er goed aan doen die nieuw leven in te blazen of zich een nieuwe identiteit eigen te maken. **Juist als je zelf weet waar je (voor) staat, kun je een wegwijzer zijn voor leerlingen.**

In dat licht zouden wij ons kunnen voorstellen dat alle scholen bijzonder worden. Ook openbare scholen zijn namelijk gebaat bij een heldere identiteit waarmee ze zich kunnen onderscheiden en ook zij verdienen eenzelfde niveau van ouderbetrokkenheid als veel van hun bijzondere collega-instellingen.

Om scholen in staat te stellen om werk te maken van hun identiteit is het niet nodig om artikel 23 van de Grondwet te moderniseren. De wet Meer ruimte voor nieuwe scholen laat dat al zien, zoals hierboven betoogd.

Scholen moeten bovendien nu al in het schoolplan aangeven vanuit welke visie ze werken, en tot welke pedagogische en didactische keuzes dat leidt. De onderwijsinspectie kan daarover met scholen in gesprek gaan.

3) Wat moet veranderd (en verbeterd) worden en op welke wijze (oplossingen)?

* Wij zien nog altijd een sterke tendens om maatschappelijke problemen alleen of vooral op het bordje van scholen te leggen. **Overvraag het onderwijs niet.** Opvoeding en vorming van kinderen gebeurt op veel meer plaatsen. Wat ons betreft, heeft het gezin daarbij de eerste en belangrijkste plaats. Maar denk ook aan gemeenten, consultatiebureaus, verenigingen, clubs, media et cetera.

* De commissie-Dijsselbloem concludeerde in 2008 dat de politiek zich niet te veel moet bemoeien met het te geven van dagelijks onderwijs, maar dit meer aan leraren en ouders moet

overlaten. De overheidsbemoeyenis met het onderwijs is sindsdien niet kleiner geworden, stellen diverse onderwijsrecht deskundigen. Integendeel.³

De Onderwijsraad concludeerde in 2014 dat 'de invloed van "Dijsselbloem" op de onderwijspolitiek beperkt is. (...) De rolverdeling tussen overheid en onderwijsveld is niet wezenlijk veranderd. Nog steeds bemoeit de overheid zich intensief met het onderwijs op de scholen.'

De daaropvolgende aanbeveling van de Onderwijsraad is wat ons betreft nog steeds actueel: **'Laat de overheid zich beperken tot de hoofdlijnen en daarop krachtiger kiezen.'**

Niet de staat, maar onderwijsinstellingen verzorgen onderwijs: daarom zijn wij voor minder overheidsbemoeyenis en voor meer ruimte voor scholen.

* Oud-bewindsvrouw Van Bijsterveldt zei al: de legitimatie van de vrijheid van onderwijs is gelegen in de relatie tussen ouders en school. Ouderbetrokkenheid en partnerschap tussen ouders en school is daarom cruciaal. Die is op veel van onze scholen dik in orde, maar het kan altijd beter. **Zet daarom, zoals al aangekondigd in het regeerakkoord, in op bevordering van ouderbetrokkenheid.**

* Prof. dr. Paul Zoontjens stelt in zijn handboek over Onderwijsrecht (2019) dat in 1917 in de Grondwet onderscheid is gemaakt tussen deugdelijkheid en kwaliteit. 'Realisering van de kwaliteit werd vooral tot de autonome sfeer van de scholen gerekend. Deugdelijkheidseisen zijn in deze opvatting voorwaardelijk voor kwaliteit. Vandaag de dag wordt een zekere versmelting van de begrippen deugdelijkheid en kwaliteit aanvaardbaar geacht, wat betekent dat de wetgever het ook tot zijn taak kan rekenen om effectief de kwaliteit van het onderwijs te bevorderen; met andere woorden zich te bemoeien met de inhoud van het onderwijs. (...) De wetgever is steeds meer (aan)sturend gaan optreden op het vlak van het kwaliteitsbeleid.' **Als het nodig is om de onderwijskwaliteit te verbeteren, kijk dan eerst naar de school** (want die verstrekt het onderwijs – en daar ligt dus de primaire verantwoordelijkheid voor de kwaliteit) **en daarna pas naar de staat** (die geeft geen onderwijs, en kan de taak van de school ook niet overnemen).

* **Om sociale cohesie te bevorderen en segregatie te bestrijden, is goed burgerschapsonderwijs essentieel.** Scholen moeten en kunnen leerlingen helpen bij hun integratie in en participatie in de samenleving. Centraal daarbij staat het ontmoeten van anderen, een respectvolle omgang elkaar en het kweken van respect voor (opvattingen van) andersdenkenden. Scholen in de VGS-achterban geven daar op tal van manieren handen en voeten aan.⁴

Sommigen pleiten er in dit verband voor om scholen te verplichten iedereen toe te laten. Daar geloven wij niet in. Kinderen voelen zich het veiligst in een vertrouwde omgeving, waarin ze zich herkennen in medeleerlingen en in hun leerkrachten.

Om leerlingen voor te bereiden op deelname aan een pluriforme samenleving, is het juist ook belangrijk dat zij - zeker in de basisschoolleeftijd - eerst de kans krijgen een eigen identiteit te vormen binnen een eenduidige en consistente omgeving, waar de waarden en normen van thuis aansluiten bij die van de school. Juist als kinderen weten wie zij zijn en waar ze voor staan, zijn ze goed toegerust om samen te leven met andersdenkenden.⁵

³ Wetenschappers als Edith Hooge en Martijn Nolen betogen dat de (onderwijsinhoudelijke) autonomie van scholen in de afgelopen decennia door de overheid 'met voeten is getreden'. Renée van Schoonhoven sprak in 2014 zelfs van een mogelijk kantelpunt: De druk op het onderwijs om te presteren volgens door de politiek bepaalde normen neemt volgens haar toe, terwijl tegelijkertijd de manoeuvreerruimte van onderwijsorganisaties en hun bestuurders afneemt.

⁴ Denk aan maatschappelijke stages, waaronder taallessen geven aan nieuwe Nederlanders, bezoeken aan de Tweede Kamer, gezamenlijke activiteiten met islamitische leerlingen, acties organiseren voor goede doelen.

⁵ Zie ook dit artikel (<https://www.rd.nl/opinie/bijzonder-onderwijs-remt-integratie-niet-1.1156958>) van mr. B.P. Vermeulen waarin hij betoogt dat bijzonder onderwijs geen belemmering vormt voor integratie in de Nederlandse samenleving.

In dat verband vinden wij het principiële van belang dat er ruimte is en blijft voor (bijzondere) scholen om (burgerschaps)onderwijs vanuit hun eigen identiteit vorm te geven en in te kleuren.

Dat is namelijk bevorderlijk voor de pluriformiteit en daarmee voor een gezonde werking van de democratie.

Ruimte voor verschil en verscheidenheid, ook in het onderwijs, is een basisvoorwaarde voor een goed functionerende democratie. Eenheidsdwang anderszinds slaat het debat dood. Dan staat het denken stil. Gewetensnood ligt dan op de loer.

Tegelijkertijd horen wij steeds vaker mensen kanttekeningen plaatsen bij onderwijs/scholen waar ideeën worden uitgedragen die niet (helemaal) overeenstemmen met die van henzelf. Moeten scholen die qua denken afwijken van de meerderheidslijn, nog wel bekostigd blijven? Gelet op de meerwaarde van pluriformiteit zeggen wij: juist wel. Dat past ook bij het tolerante karakter van ons land vol minderheden: andersdenkenden mogen er zijn en mogen zich uiten. Die vrijheid is vanzelfsprekend begrensd door de wet: voor scholen waar haat wordt gepredikt of die oproepen tot omverwerping van de democratische rechtstaat, is geen plaats.

We zien uit naar de gedachtewisseling op 4 september.

Met vriendelijke groet,

P.W. (Pieter) Moens (bestuurder)
C. (Kees) de Groot (belangenbehartiger en beleidsadviseur)

Over de VGS:

De Vereniging voor gereformeerd schoolonderwijs (VGS) zet zich in voor de bloei van het christelijk-reformatorisch onderwijs. We behartigen de belangen van onze leden en adviseren scholen over financiën, personeel, organisatie en juridische kwesties. Ook ontzorgen we hen met administratieve dienstverlening en bieden we trainingen aan. Een unieke organisatie met leden én klanten.

Dagelijks behartigen we in politiek Den Haag de belangen van 166 scholen (po, vo en hbo), 98 schoolbesturen, 3 schippersinternaten en 171 kerkenraden. De scholen in onze christelijk-reformatorische achterban worden bezocht door zo'n 68.000 leerlingen.

In *kernwoorden* is de VGS te omschrijven als Bijbelgetrouw, Betrokken, Betrouwbaar, Persoonlijk.

Missie: De VGS is er voor het christelijk en reformatorisch onderwijs. Ze vertegenwoordigt, verbindt en professionaliseert de aangesloten scholen en is gericht op de continuïteit, de identiteit en de kwaliteit van het christelijk en reformatorisch onderwijs.

Visie: De VGS is hét kennis- en dienstencentrum voor het christelijk en reformatorisch onderwijs. Naast vertegenwoordiging, advisering en het leveren van administratieve diensten ontplooit de VGS activiteiten die dienen tot continuïteit en professionalisering van het christelijk en reformatorisch onderwijs mede in relatie tot de kerken en de ouders.

Postadres: Postbus 5, 2980 AA Ridderkerk
Bezoekadres: Kastanjelaan 10, 2982 CM Ridderkerk
Website: www.vgs.nl